

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
SAMPULI YA MTIHANI WA KUMALIZA ELIMU YA MSINGI**

03

MAARIFA YA JAMII NA STADI ZA KAZI

Muda: Saa 1:30

MAJIBU

Mwaka: 2024

Maelekezo

1. Karatasi hii ina Sehemu A, B, na C zenye jumla ya maswali **sita (6)**.
2. Jibu maswali yote kwenye nafasi ulizopewa.
3. Sehemu A na Sehemu B zina alama **ishirini (20)** kila moja, na Sehemu C ina alama **kumi (10)**.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kalamu yenye wino wa **bluu** au **mweusi**.
5. Vifaa vya mawasiliano na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** kuletwa ndani ya chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani, Jina la Shule, Mkoa, na Wilaya** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia

KWA MATUMIZI YA MTIHANI TU		
NAMBA YA SWALI	ALAMA	SAHIHI YA MTAHINI
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
JUMLA		
SAHIHI YA MHAKIKI		

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

(i) Chaupepo alimsikia Chakupewa akitaja vitu alivyojifunza darasani kama unyevunyevu, mvua, upepo, mawingu, mwanga wa jua na mgandamizo wa hewa. Je Chakupewa alikuwa amejifunza kuhusu nini?

A Utabiri wa hali ya hewa

B Ongezeko la joto duniani

C Vipengele vya hali ya hewa

D Kituo cha hali ya hewa

E Uharibifu wa mazingira

Jibu: C Vipengele vya hali ya hewa

Sababu: Vitu vyote alivyotaja (unyevunyevu, mvua, upepo, mawingu, mwanga wa jua na mgandamizo wa hewa) ni vipengele vinavyounda hali ya hewa. Si utabiri au kituo cha hali ya hewa pekee.

(ii) Pondamali alipokuwa akipanda mlima Kilimanjaro alihisi utofauti wa hali ya hewa. Sababu ya utofauti huo ni ipi?

A Jotoridi liliongezeka kadri mwinuko ulivyoongezeka

B Uoto uliongezeka kadri mwinuko ulivyoongezeka

C Jotoridi lilipungua kadri mwinuko ulivyoongezeka

D Uoto ulipungua kadri mwinuko ulivyoongezeka

E Kasi ya upepo iliongezeka kadri mwinuko ulivyoongezeka

Jibu: A Jotoridi liliongezeka kadri mwinuko ulivyoongezeka

Sababu: Kadri mlima unavyopanda, hali ya joto na unyevunyevu hubadilika, hivyo jotoridi la hewa hubadilika na kuleta utofauti wa hali ya hewa.

(iii) Wanafunzi wa Darasa la Sita walipewa kazi ya kupima unyevuanga katika kiwanja chao cha mpira. Kipimo kipi kiliwasilishwa kwa usahihi?

A 42 mm

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

B 420C

C 42%

D 42 Okitasi

E 42 Miliba

Jibu: C 42%

Sababu: Unyevuanga hupimwa kwa asilimia, si kwa millimeter, Celsius, oksitasi au miliba.

(iv) Kwa nini maeneo yaliyo karibu na Ikweta hupata vipindi virefu vya joto kuliko maeneo ya ncha ya Kaskazini na Kusini?

A Uwepo wa uoto mwingi wa asili

B Ujirani wake na bahari na maziwa

C Uwepo wa miinuko mirefu

D Utofauti wa kanda za latitudo

E Uwepo wa upepo mkali

Jibu: D Utofauti wa kanda za latitudo

Sababu: Ikweta ipo kwenye kanda ya joto na hupata jua kwa muda mrefu zaidi mwaka mzima, tofauti na kanda za latitudo za juu (ncha za kaskazini na kusini) ambazo hupata jua kwa muda mfupi.

(v) Moja ya mabadiliko yaliyotokea wakati wa zama za mwisho za mawe ni kuanzishwa kwa makazi ya kudumu. Ni mabadiliko gani mengine yalitokea wakati huo?

A Kugundulika kwa moto

B Kutengeneza nguo za ngozi

C Kuishi mapangoni

D Kuchimba mizizi

E Ufugaji wa wanyama

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

Jibu: E Ufugaji wa wanyama

Sababu: Wakati wa zama za mwisho za mawe, binadamu walianza ufugaji wa wanyama pamoja na kuanzisha makazi ya kudumu, jambo lililowasaidia kupata chakula kwa urahisi.

(vi) Kumbukumbu mbalimbali za kihistoria huhifadhiwa wapi?

A Masijala

B Stoo

C Makumbusho

D Shuleni

E Ghalani

Jibu: C Makumbusho

Sababu: Makumbusho hufanya kazi ya kuhifadhi kumbukumbu za kihistoria, kama zana za kale, madini, au kumbukumbu za watu maarufu.

(vii) Moja kati ya ugunduzi katika Zama za Mawe za Kati ni utengenezaji wa moto. Je moto huo ulitengenezwaje?

A Kwa kupekecha ulindi na uwimbombo

B Kwa kupiga vijiti vikavu kwenye jiwe

C Kwa kusugua jiwe linaloitwa ulindi

D Kwa kusugua zana za chuma kwa chuma

E Kwa kuwasha vijiti vikavu kwa kiberiti

Jibu: C Kwa kusugua jiwe linaloitwa ulindi

Sababu: Katika zama za mawe, moto ulianzishwa kwa kusugua jiwe maalum (ulindi) ili kupata mwako, si kwa kutumia zana za chuma au kiberiti.

(viii) Wanafunzi wa shule ya msingi Barabarani wamepewa mwaliko wa kutembelea makumbusho ya Butiama. Je makumbusho hayo yanaonesha nini?

A Kumbukumbu za Chifu Mkwawa

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

B Kumbukumbu za Mwalimu Julius K. Nyerere

C Mabaki ya binadamu wa kale

D Kumbukumbu za vita ya Majimaji

E Kumbukumbu za Chifu Isike

Jibu: B Kumbukumbu za Mwalimu Julius K. Nyerere

Sababu: Makumbusho ya Butiama yamejengwa kuhifadhi historia na kumbukumbu za Mwalimu Julius K. Nyerere, kiongozi wa taifa.

(ix) Mwanafunzi wa Darasa la Tano alitakiwa kuorodhesha athari tano zinazotokana na kilimo kisichofaa. Ipi kati ya athari zifuatazo aliorodhesha kimakosa?

A Mmomonyoko wa udongo

B Ukame

C Mafuriko

D Kupungua kwa madini

E Kupoteza rutuba ya udongo

Jibu: D Kupungua kwa madini

Sababu: Kilimo kisichofaa husababisha mmomonyoko wa udongo, ukame, mafuriko na kupoteza rutuba, lakini si kupungua kwa madini hasa.

(x) Kwa nini inashauriwa kuanza na nguo nyepesi kama vile lesa wakati wa kupiga pasi?

A Hutumika kama kipozeo cha pasi

B Kuepuka kuunguza nguo

C Hazihitaji joto kali

D Ni rahisi kupiga pasi

E Hutumika kusafisha pasi

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

Jibu: B Kuepuka kuunguza nguo

Sababu: Kuanzia na nguo nyepesi husaidia kuepuka kuunguza nguo nzito na hufanya kazi ya kuandaa nguo kwa usahihi.

(xi) Majina ya nywele katika mwili wa binadamu hutokana na sehemu zinapoota. Zipi huota pembeni mwa mashavu?

A Sharubu

B Vinyweleo

C Ndevu

D Sharafa

E Nyusi

Jibu: D Sharafa

Sababu: Nywele za pembeni mwa mashavu huitwa sharafa, si ndevu au nyusi.

(xii) Shabani aliandaa mkate na keki kwa ajili ya kuuza. Je alitumia njia gani katika kupika vyakula hivyo?

A Kubanika

B Kuchemsha

C Kukaanga

D Kutokosa

E Kuoka

Jibu: E Kuoka

Sababu: Mkate na keki hupikwa kwa kuoka, si kukaanga au kuchemsha.

(xiii) Ni kwa namna gani unaweza kutofautisha zana na maleba?

A Zana ni mapambo wakati maleba ni vitu vya kuigizia

B Zana ni ala za muziki wakati maleba ni nguo

C Zana ni vitu vya kuigizia wakati maleba ni nguo za kuigizia

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

D Zana ni nguo wakati maleba ni vitu vya kuigizia

E Zana ni vitu vya asili wakati maleba ni vitu vya kisasa

Jibu: C Zana ni vitu vya kuigizia wakati maleba ni nguo za kuigizia

Sababu: Zana hutumika kwa shughuli mbalimbali, maleba ni nguo zinazotumika kuigiza au kuonesha matukio.

(xiv) Mara kwa mara Mzee Pesambili hununua mahitaji ya nyumbani dukani kwa mama Amina.

Mzee pesambili anawakilisha kundi lipi la wateja?

A Wateja wenye kushawishika

B Wateja wa kiasi cha gharama

C Wateja wasio na uhakika

D Wateja waaminifu

E Wateja wa kifalme

Jibu: D Wateja waaminifu

Sababu: Mzee Pesambili hununua mara kwa mara kwa mama Amina, hivyo anawakilisha wateja waaminifu.

(xv) Kipara anataka kutengeneza motifu ya jani. Je, atatumia vifaa gani kutekeleza takwa hilo?

A Penseli, brashi, sponji na gundi

B Penseli, karatasi nyepesi na rangi za maji

C Penseli, brashi na rangi za maji

D Penseli, karatasi ngumu, brashi na rangi za maji

E Penseli, peni, rangi za maji na chaki

Jibu: B Penseli, karatasi nyepesi na rangi za maji

Sababu: Motifu ya jani inaweza kutengenezwa kwa kutumia karatasi nyepesi, penseli kwa mchoro, na rangi za maji kwa rangi, si sponji au gundi.

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

2. Katika kipengele (i) – (v), chagua jibu sahihi kutoka katika kisanduku na kisha andika jibu hilo katika nafasi iliyoachwa wazi.

Kinjekitile Ngwale, Mtemi Isike, Chifu Machemba, Mangi Meli, Hassan bin Omary, Makunganya

- (i) Kiongozi wa Wachaga aliyepinga vikali uvamizi wa Wajerumani aliitwa nani?

Jibu: Kinjekitile Ngwale

Sababu: Kinjekitile Ngwale alikuwa kiongozi wa Wachaga aliyeongoza mapambano dhidi ya uvamizi wa Wajerumani.

- (ii) Kiongozi aliyeongoza mapambano ya Wayao dhidi ya Wajerumani aliitwa nani?

Jibu: Mtemi Isike

Sababu: Mtemi Isike alikuwa kiongozi maarufu wa Wayao aliyeongoza mapambano ya kupinga Wajerumani.

- (iii) Kiongozi aliyepinga vikali utawala wa Wajerumani katika eneo la Kilwa Kivinje aliitwa nani?

Jibu: Chifu Machemba

Sababu: Chifu Machemba aliongoza mapambano ya wananchi wa Kilwa Kivinje dhidi ya utawala wa kikoloni wa Kijerumani.

- (iv) Nani alipanga na kuongoza vita ya Maji Maji?

Jibu: Makunganya

Sababu: Makunganya alikuwa miongoni mwa viongozi waliopanga na kuongoza mapambano ya Maji Maji dhidi ya Wajerumani.

- (v) Nani aliongoza mapambano ya Wanyamwezi dhidi ya Wajerumani katika eneo la Unyanyembe?

Jibu: Hassan bin Omary

Sababu: Hassan bin Omary alikuwa kiongozi wa Wanyamwezi aliyeongoza mapambano katika eneo la Unyanyembe kupinga uvamizi wa Wajerumani.

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

3. (a) Eleza kwa ufupi malengo makuu mawili ya Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC).

Jibu:

Kuimarisha ushirikiano wa kisiasa na kiuchumi kati ya nchi wanachama.

Kukuza maendeleo ya kibiashara, uwekezaji na biashara miongoni mwa nchi za SADC.

- (b) Kwa nini katika mfumo wa ujima uzalishaji ulikuwa mdogo?

Jibu:

Kwa sababu kila mtu alikuwa akishiriki katika uzalishaji bila mpango wa uhakika wa mali binafsi, hivyo hakukuwa na motisha ya kuongeza tija.

- (c) Mwaka 1964 serikali ya Makaburu ilimuhukumu Nelson Mandela kifungo cha maisha. Nini kilisababisha hukumu hiyo?

Jibu:

Alihukumiwa kwa kushiriki harakati za kupinga ubaguzi wa rangi na kutaka kuondoa utawala wa ubaguzi wa rangi nchini Afrika Kusini.

4. (a) Bainisha vigezo viwili vinavyotumika kuwagawa wajasiriamali katika makundi mbalimbali.

(i) Aina ya biashara wanayofanya (mfano biashara ndogo, kubwa, ya kati)

(ii) Uwezo wa mtaji au rasilimali wanazomiliki

- (b) Ainisha njia mbili zinazotumika kutunza rasilimali ardhi vijijini.

(i) Kupanda miti katika maeneo yaliyoharibika ili kuzuia mmomonyoko wa ardhi

(ii) Kutumia mbolea asili na mbinu bora za kilimo ili kuhifadhi rutuba ya ardhi

- (c) Eleza mambo mawili yanayoweza kuathiri idadi ya watu katika eneo fulani.

(i) Vikwazo vya kiafya na milipuko ya magonjwa, ambavyo vinaweza kupunguza idadi ya watu

(ii) Uwepo wa rasilimali za chakula na maji safi, zinazoweza kuongeza idadi ya watu

5. (a) Mamlaka ya Mapato Tanzania ilianzishwa mwaka 1995. Lipi lilikuwa lengo kuu la kuanzishwa kwake?

Jibu:

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

Kusimamia ukusanyaji wa kodi kwa ufanisi, kuongeza mapato ya serikali na kuhakikisha uwajibikaji katika ukusanyaji wa fedha za umma.

(b) Athari zipi mbili hutokana na ujasiriamali unaofanyika kwa njia zisizo halali?

(i) Kupoteza fedha na mali kutokana na wizi au biashara haramu

(ii) Kuongeza uhalifu na kudhoofisha usalama wa jamii

6. (a) Kwa nini ni muhimu kuwa na mpango wa biashara kabla ya kuanzisha biashara?

Jibu:

Ili kupanga malengo, rasilimali, mtaji na mikakati ya biashara, na kupunguza hatari za kufeli.

(b) Sensa ya Tanzania ya mwaka 2022 ilikuwa na lengo kuu lipi?

Jibu:

Kukusanya taarifa sahihi za idadi ya watu, makazi, na rasilimali ili kuwezesha mipango bora ya maendeleo.

7. (a) Chunguza kwa makini kielelezo kifuatacho, kisha jibu maswali yanayofuata kwa kuandika jibu sahihi katika nafasi uliyopewa.

(i) Mstari X unawakilisha nini?

Mstari wa Greenwich

(ii) Mstari X umeigawa dunia katika pande mbili Mashariki na Magharibi. Je, nchi ya Tanzania inapatikana upande gani wa mstari huu?

Mashariki.

(iii) Upande upi wa Mstari X hushuhudia machweo ya jua mapema kabla ya maeneo mengine?

Magharibi

(iv) Kwa nini maeneo yanayopatikana mashariki mwa Mstari X hushuhudia mawio ya jua mapema kabla ya maeneo mengine?

Ipo nyuma ya jua.

Namba ya Mtahiniwa _____

Jina la Shule _____

Mkoa _____

Wilaya _____

(b) Wanafunzi wa Darasa la Saba walifundishwa kuwa, dunia hutumia saa 1 katika kuzunguka nyuzi 15 za longitudo. Kokotoa muda ambao dunia itatumia katika kuzunguka nyuzi 45⁰

Kwanza, tunajua dunia inazunguka nyuzi 15 kwa 1 saa. Ili kupata muda wa nyuzi 45, tunatumia uwiano:

Muda = (Nyuzi zinazozungushwa ÷ Nyuzi kwa saa)

Muda = $45 \div 15$

Muda = 3 saa

Jibu: Dunia itachukua **saa 3** kuzunguka nyuzi 45 za longitudo.

(c) Angahewa limegawanyika katika matabaka mbalimbali yenye kazi zinazotofautiana.

Tabaka linalohusika na kuchuja mionzi ya jua ni **tabaka la ozoni**. Tabaka hili linafanya kazi ya kuzuia mionzi hatari ya ultraviolet isifikie uso wa dunia, hivyo kulinda viumbe hai.

(d) Dunia inagawanyika katika pande mbili zilizo sawa kwa kutumia **mstari wa Ikweta**.

Mstari huu una **nyuzi 0 za latitudo**, kwani ndiyo mstari wa msingi unaogawa dunia kaskazini na kusini.

(e) Mchezo wa mpira wa miguu ulianza saa 01:00 jioni katika mji wa Madrid uliopo nyuzi 30 Magharibi. Rwanda ipo nyuzi 30 Mashariki, hivyo tofauti ya muda ni jumla ya nyuzi 60 (30 + 30). Dunia inazunguka nyuzi 15 kwa kila saa, kwa hivyo:

Tofauti ya muda = $60 \div 15 = 4$ saa

Madrid ipo nyuma kwa muda, hivyo Rwanda itakuwa **saa 5:00 jioni** pale walipoanza kuangalia mchezo huo.